

DEĞERLER EĞİTİMİ

Eğitim Sen Yayınları
Şubat 2016

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi: Kamuran Karaca

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hanım Koçyiğit

Yazışma Adresi: Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya / ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx) Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr Web: www.egitimsen.org.tr

Şubat 2016

Sayfa Düzeni/Kapak: Gülüzar Ünver

Baskı: PİA Enerji Tem. Mad. Turizm Danış. İnş. Rek. San. Tic. Ltd. Şti.

Uğur Mumcu Cd. Küpe Sk. No: 7/6 G.O.P. / Ankara

Tel: 0312 447 04 47 Faks: 0312 446 02 22

Toplumun geleceği olan çocuklar dünya üzerinde büyüyen sosyal sorunlardan, şiddet ve ayrımcılıktan artan bir şekilde etkilenmektedir.

Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının nasıl olacağını ya da olması gerektiğini belirleyen temel etken, benimsediği insan yetiştirme modelidir. Çocukların yetiştirilmesi konusunda benimsenen politika ve uygulamalar, toplumsal yapının nasıl olacağı/ oluşturulacağı konusunda en belirleyici etkenlerin başında gelir.

Genel anlamda eğitim, toplumsal yaşam içinde bireyin tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan süreçler bütünü olarak tanımlanır. Herkes için daha iyi bir dünya oluşturma arayışı içinde eğitim sistemi, özünde herkes için geçerli evrensel değerleri içinde barındıran ve eğitimin temel amaçlarını kazanım haline getiren bir yapıda olmak zorundadır. Bu amaçla insanlığın tarih boyunca deneyimleyerek yarattığı, biriktirdiği ortak evrensel değerlerin öğretilmesi ve yeni nesillere aktarılmasında "değerler eğitimi" önemli ve belirleyici bir rol oynar.

Bireylerin, toplumların ve kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebilmek mümkündür. Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede hangi değerlerin benimsendiğinin önemli bir işlevi vardır.

Eğitimın hedeflerinden birisi değer yaratmak, bir diğeri de yaratılan ve herkes tarafından kabul edilen değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir. Bireylerin davranışları dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilir. Çocukların doğruları ve hangi davranışların toplum tarafından kabul edilebilir olduğunu öğrenmek için yardıma ihtiyaı vardır. Değerler eğitimi bu aşamada ne çıkmaktadır.

Değerlerin, toplumdan topluma ve zaman içinde değişmesi kaçınılmazdır. Toplumlar, ocukların değerler doğrultusunda bazı davranışlar sergilenme-sini önemser. Örneğin; sevgi, saygı, dürüstlük, eşitlik, paylaşma, dayanışma, temizlik ve benzerleri, hemen her toplumda önemsenen toplumsal değerlerdir. Değerler toplum için değerli olduğu için, bu değerlere uygun davranan insanlar da toplum gözünde değerli kabul edilir.

Değerler Eğitimi Nedir?

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür rgt (UNESCO) tarafından değerler eğitimi; "ocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler" olarak tanımlanmaktadır. Kavram

olarak "değer" ise, bireylerin objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri "iyi-kötü", "doğru-yanlış", "istenen-istenmeyen" vb. gibi yargıları oluşturan ilkeleri ifade eder.

Gerek eğitim-öğretim programları, gerekse ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi konusu, eğitim biliminin üzerinde ısrarla durulan konuları arasındadır. Eğitimin, toplumsal yaşam içinde evrensel, yerel ve kültürel değerler sistemini bireylere iletme noktasında önemli rol oynadığı bilinmektedir.

Demokratik toplumlarda eğitim kurumları; sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda insanı insan yapan bütün evrensel değerlerin, öğrencilere verildiği bir yapı olma anlayışına sahip olmak için de çaba sarf etmek zorundadır. Eğitimde en temel değerlerden arınarak tümüyle teknolojik ihtiyaçları karşılamaya çalışmak ya da yalnızca geleneksel ve alışlagelmiş değerlere tutunmak, bireylerin değer karmaşası yaşamasına neden olacaktır. Eğitim en azından iyi bir insan, iyi bir yaşam ve sağlıklı bir toplum oluşturmak yolunda gösterilen çabalar bütünü olarak görülmelidir.

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Evrensel değerlere uygun yapılandırılmış değerler eğitimi programı, bireyin sosyal beceri

ve sosyal davranış biçimi ile toplumsal sorunlara yönelik demokratik değerler kazanımını, özgüven ve benlik saygısını anlamlı düzeyde artırmaktadır.

Çocukların sosyal gelişimlerinde oldukça önemli bir yere sahip olan; sosyal beceri, sosyal gelişim ve problem çözme becerilerini kazanmada kritik ve duyarlı oldukları dönem 5-6 yaş arasındır. Sosyal gelişim özelliklerini kazanmış okul öncesi çağıdaki çocuklar, akademik ve kişiler arası ilişkilerde daha başarılı olmakta, ailesi, akranları, öğretmenleri ve toplum ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilmektedir.

Çocuklara Hangi Değerler, Nasıl Kazandırılmalıdır?

Değerlerden bağımsız bir eğitim sistemi düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle asıl soru "Okullarda değerler eğitimi verilmeli mi?" değil; "Okullar hangi değerleri, nasıl öğretmeli?" olmalıdır. Okulların öncelikli görevi kültür aktarımında öğretim programlarında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen değerler doğrultusunda hayata hazırlamak, çocukların kişisel gelişimine katkıda bulunmaktır. Böyle bir yaklaşım, çocuk ve gençlerin karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkiler. Bu yüzden bireyin belirli değerlerin farkına varması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve içselleştirerek davranışları ile sergilemesi eğitiminin öncelikli sorumluluk alanı olmak zorundadır.

Değer kelimesi ahlaki inançları ve davranışları içerdiği gibi anlam olarak bu kelimenin birbirinden farklı iki yönü daha vardır. Bunlar kişisel tercihler ve kurallardır. Tercihler ve kurallar birbirine zıt anlamdadır. Tercihler kişisel olduğu için subjektif (tarafalı), kurallar ise objektif olduğu için herkes için eşit düzeyde geçerlidir. Din ya da inanç alanı bireylerin kişisel tercih alanı olduğu için, okulda “dini değerler” eğitimi çocukların sağlıklı gelişimi açısından ve pedagojik olarak sorunludur. Tıpkı din eğitimi gibi, dini değerler eğitiminin de okul dışında, aile tarafından verilmesi gerekir.

Çocukların, eğitim biliminde “somut işlem dönemi” olarak adlandırılan 11-12 yaşına kadar olan dönemde edinecekleri bilgi ve deneyimler sonraki yaşamlarında önemli ve belirleyici olmaktadır. Oysa çocuğun kavrayışının çok ötesinde olan din eğitimi sorgulama ve merak etme yoktur, çünkü din kayıtsız şartsız inanmayı gerektirir. Çocuğun dünyayı tanıma ve anlamlandırmasında sadece gelenekler, otorite figürleri, bireysel deneyimler, çoğunluk sistemi ve/veya dini değerler temel belirleyici olmamalıdır. Eğitim ile ilgili her konuda olduğu gibi, “değerler eğitimi” konusunda da eğitim biliminin temel ilkeleri ve çocukların gelişim süreçleri dikkate alınarak hareket edilmelidir.

Jean Piaget'in Bilişsel Gelişim Evreleri ve Özellikleri

EVRELER	YAŞLAR	TEMEL ÖZELLİKLER
Duyusal Motor Dönem	0-2 Yaş	<ul style="list-style-type: none">▪ Kendini nesnelere ayırt eder.▪ Kendini eylemi gerçekleştiren özne olarak tanır ve amaçlı davranışlar yapmaya başlar.▪ Nesne kalıcılığı kavramını edinir.
İşlem Öncesi Dönem	2-6 Yaş	<ul style="list-style-type: none">▪ Dili kullanmayı ve nesnelere imgeler ve sözcüklerle betimlemeyi öğrenir.▪ Düşünce hala benmerkezcidir.▪ Nesnelere tek bir özelliğe göre sınıflar
Somut İşlem Dönemi	6-7 ile 11-12 Yaş	<ul style="list-style-type: none">▪ Nesne ve olaylar hakkında mantıklı düşünebilir.▪ Sayı, kütle ve ağırlık korunumu kavramını edinir.▪ Nesnelere birden çok özelliğe göre sınıflar ve onları tek bir boyuta göre sıraya koyabilir.
Soyut İşlem Dönemi	11-12 Yaş ve Üstü	<ul style="list-style-type: none">▪ Soyut önermeler üzerine mantıksal olarak düşünebilir ve varsayımları sistematik olarak test edebilir.▪ Varsayımsal, geleceğe yönelik ve ideolojik sorunlarla ilgilenir.

Özellikle okul öncesi dönem, çocuğun gelişimsel açıdan hayal gücünün güçlendiği, yaratıcılığının arttığı, olaylar ya da durumlar arasındaki ilişkiyi anlamada daha çok duyularını kullandığı ve çevresindeki her şeye yönelik doğal bir merakının olduğu bir dönemdir. Çocukların doğal merak ve yaratıcılıkları bilimsel bir eğitimle desteklenebilir. Erken çocukluk döneminde çocuklar bir bilim insanı merakıyla dünyayı keşfetmekte ve sürekli "Neden?" diye sorarak bir filozof gibi çevresini sorgulamaktadır.

Çocuklara ahlaki bilincin ne zaman ve nasıl kazandırılacağı, çocuğun bebeklikten itibaren sosyal, duygusal, bilişsel, dil ve özbakım becerilerindeki gelişmeleri bilmekle ilgilidir. Bütün bu süreçler göz ardı edilerek, Türkiye'de tartışıldığı şekliyle "tek din, tek mezhep" üzerinden tüm topluma dayatılan zorunlu din dersleri gibi, dini değerler temel alınarak yapılacak bir değerler eğitimi anlayışı ile birbirine ve farklılıklara saygılı, onları eşit bireyler olarak kabul edennesiller yetiştirmek mümkün değildir.

Evrensel özellik gösteren, farklılıklara duyarlı olan, doğrudan bilgilendirici ve çocukların davranışlarını olumlu etkileyen değerler çocuklara öğretilmeli, farklı inançlara göre değişiklik gösteren değerlerin öğretilmesi ise ailelere bırakılmalıdır. Değerler eğitiminde çocuğun kendine güven duygusu en önemli noktalardan birisidir.

Değerler eğitimi çocuğu korkutan değil, kendine güveni geliştirmeyi hedefleyen bir içerikte olmalıdır.

Okulda erken yaşlardan itibaren “değerler eğitimi” adı altında belli bir dinin ve belli bir mezhebin eğitiminin verilmesinin, gelişim ve eğitim psikolojisi açısından çocuğun gelişimini olumsuz etkileyeceği açıktır. Çocukların gelişiminde önemli bir dönem olan okul öncesi çağında çocuklarda merak duygusu, soru sorma, hayal gücü ve yaratıcılık gibi özellikler desteklenmelidir. Çocuğun başta benlik gelişimi olmak üzere tüm gelişimi desteklenerek sosyalleşmesi sağlanmalıdır. Çocuğun yaşam deneyimlerini zenginleştirmek için farklı kültürleri tanınmasına ve farklılıkları kabul etmesine fırsat sağlayacak şekilde eğitim ortamları sunulmalıdır. Karma eğitim özellikle laik ve demokratik bir yaşam biçimini göstermesi açısından velilerin ya da hükümetlerin isteğine ya da tercihine bırakılmayacak kadar önemli ve vazgeçilmez bir unsur olarak eğitim sisteminde temel ilke olarak uygulanmak zorundadır.

“Tek din, tek mezhep” ya da inanç temelli toplumsal uzlaşmanın, üstelik zor yoluyla oluşturulmaya çalışıldığı bir eğitim sisteminde farklı inançlardaki çocuk haklarının yok sayılması kaçınılmazdır. Çocuklar minyatür yetişkinler, kurtarılmaya muhtaç, yetersiz bireyler

olarak görülmemeli, eğitim biliminin de açıkça belirttiği üzere, tıpkı yetişkinler gibi hakları olan bireyler olarak kabul edilmelidir. Çocukların eğitimi konusunda Türkiye'nin de altına imza attığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne aykırı hiçbir uygulama hayata geçirilmemelidir.

Demokratik Eğitim ve Değerler

Demokratik eğitim, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre belirlenen, eğitim öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, kişiliğe değer ve önem veren eğitimidir. Ancak böyle bir eğitimle "demokratik yaşam biçimi" oluşturulabilir ve bu yaşam biçiminin devamlığı sağlanabilir. Çünkü böyle bir eğitim, bağımsız, dünyaya bakışında sorgulayıcı, çözüm üretmeye yatkın, demokrasinin kuralları ile uygulamalarını bilen bireylerin yetişmesini sağlar.

Demokratik bir sistemde eğitimin en önemli işlevi, çocuk yaşlardan başlayarak insan zihninde demokrasi düşüncesinin geliştirilerek, demokrasinin insanlar için bir düşünce, davranış ve yaşam biçimi haline getirilmesidir.

Değerler eğitiminde öne çıkarılması gereken temel anlayış, evrensel ölçekte kabul görmüş olan değerler olmalıdır. Temel değerler, toplumda başkalarıyla yaşamak için gerekli olan bireysel davranışlar ile bireyin kişiliğini ve karakterini oluşturan evrensel değerler olarak bilinir. Temel değerlerin demokratik bir toplum içinde yaşamak ve sağlıklı ilişkiler kurmak için gerekli olan, hem bireye hem de topluma olumlu katkıları olan değerler olması gerekir.

Demokratik değerleri genel olarak insan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme ve düşünceyi ifade etme özgürlüğü şeklinde açıklamak mümkündür. İnsan haklarına ve farklılıklara saygılı, doğayı ve

Çevreyi korumayı önemseyen, savaşa karşı barışı, egemenlerin dışmanlaştırma politikalarına karşı kardeşliği ve dayanışmayı savunan bireylerin yetiştirilmesinde değerler eğitiminin önemi yadsınamaz.

Değerler Eğitimi Nasıl verilmelidir?

Çocukların sosyal gelişimlerdeki eksiklikler, karşılaştıkları sosyal olay ya da durumlara karşı olumlu sosyal davranışı bilmemelerinden ya da olumlu davranışı sergilemek için yeterince deneyimlerinin olmamasından kaynaklanır. Değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk yapılması gereken, etkili bir değerler eğitimi programı hazırlanmasıdır. Program oluşturulurken okulların, öğretmenlerin ve bilim insanlarının bu sürece mutlaka dahil edilmesi ve řu sorulara yanıt aranması gerekir:

- Değerler eğitimi programı neyi içermelidir?
- Hangi değerler, neden ve nasıl öğretilmelidir?
- Değerler eğitiminde ailelerin ve öğretmenin rolü ne olmalıdır?
- Okulda değerler eğitimi nasıl uygulanmalıdır?

Birey açısından değerler eğitiminin gerekliliği, eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınması ihtiyaının doğal sonucudur. Bireyler birer

makine ya da robot değildir. Onların zekâ ve bedensel yeteneklere göre değer veren, seven, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. yönleri vardır. Bireyler bu yönleri dikkate alınarak eğitilmedikçe dengeli ve sağlıklı bir karakter oluşumundan bahsetmek mümkün değildir.

Değerler, çocukların birbiriyle ve çevresiyle daha eşit ve demokratik ilişkiler kurmasını ve kişiliğini bütünüyle geliştirmeyi amaçlar. Sevgi, saygı, dürüstlük, eşitlik, dayanışma, paylaşma, mutluluk, sabır, cesaret ve sorumluluk gibi değerlerin okullarda doğru tarzda öğretilmesinin toplumsal yaşamda ortaya çıkan eşitsizlikleri azaltan bir işlev görmesi sağlanabilir.

Sonuç

Öğrencilerin eleştirel bir zihinsel yapı ile mi yoksa kendilerine verilen bilgileri hiç sorgulamadan, aynen kabul ettikleri, tamamen ezbere dayalı bir eğitim anlayışı ile mi yetiştirilecekleri sorusu önemlidir. Hiçbir toplum birbirinin aynı ve tamamen aynı düşünen, aynı inancı paylaşan, aynı değerleri benimsemiş insanlardan oluşmadığına göre, tüm düşünce, inanç ve değerler karşısında tarafsız olması gereken bir devletin, sadece bir dinin ve mezhebin öğretileri ile bir inanç sisteminin benimsediği değerleri okullarda öğretmesi doğru değildir.

MEB, değerler eğitiminden sadece "dini değerleri" anlamakta, okullarda başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, çeşitli vakıf ve derneklerle işbirliği ile belli bir dinin (İslamiyet), yine belli bir mezhebinin (Sünni/Hanefi) değerlerini tüm öğrencilere "değerler eğitimi" adı altında dayatmaya çalışmaktadır. Oysa yapılması gereken insanlık tarihi içinde ortaya çıkan ve tüm insanlık için aynı anlama gelen evrensel değerlerin okullarda öğretilerek, öğrencilerde davranış haline gelmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye'de büyük ölçüde "tek din, tek dil, tek mezhep" anlayışının, farklı kimlik ve inançlara karşı önyargılar ile milliyetçilik temelinde yükselen resmi ideolojiyi besleyen bir değerler eğitimi uygulamasının okullardan başlayarak ülkede yaratılan kutuplaştırmayı arttırması kaçınılmazdır. Böyle bir uygulama, hem çocukların sağlıklı gelişiminin, hem de eğitim sisteminde eşit, özgür ve bilimsel düşüncenin ilerlemesinin önünde önemli bir engel olacaktır.

Değerler eğitimi, evrensel düzeyde tüm toplumlar tarafından kabul edilmiş, bilimsel ve demokratik kavramların karşıladığı evrensel değerler üzerinden belirlenmeli, eğitimin içeriğinde teki, ırkçı, farklılıkları yok sayan, dışlayıcı unsurlar asla olmamalıdır. Demokratik ve bilimsel eğitimi benimseyen toplumlar, gerçek anlamda eşit, özgür ve sağlıklı bireylerin yetişmesini sağlamaktadır.

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Eğitim kurumları; sadece bilişsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda insanı insan yapan evrensel değerlerin öğrencilere kazandırıldığı bir yapıda olmalıdır.

Bütün toplumlar için esas olan demokratik, katılımcı, bilimsel, eşitlikçi ve adaletli bir kültür ve yaşam oluşturmaadır. Bunun yolu kamusal, demokratik, bilimsel, laik ve anadilinde eğitimden, eğitimin evrensel değerlere dayanarak sürdürülmesinden geçmektedir.

www.egitimsen.org.tr
bilgi@egitimsen.org.tr